

PATVIRTINTA
Lietuvos avių augintojų
asociacijos tarybos
2019 m. lapkričio 29 d.
protokolu Nr. 2019/04

LIETUVOS AVIŲ AUGINTOJŲ ASOCIACIJA

LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ

VEISIMO PROGRAMA

2020 – 2030 metams

2020 m.

Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių veisimo programą ruošė:

Kristina Milišiūnienė Lietuvos avių augintojų asociacijos specialistė. Programoje pateikti Valstybės įmonės „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ duomenys.

TURINYS

I.	PRATARMĖ.....	3
II.	LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA..	4
III.	LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA	5
IV.	AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖS SISTEMOS.....	8
V.	LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ	8
VI.	VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI.....	9
VII.	VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS	10
VIII.	BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS.....	10
	1 PRIEDAS. KILMĖS KNYGOS NUOSTATAI	12
	2.PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS	14
	3.PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMAS PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINĖS SAVYBES.....	17
	4.PRIEDAS. LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ AVIŲ VEISLĖS LAIKYTOJAI IR AVIŲ SKAIČIUS	18

I. PRATARMĖ

Nacionalinė avininkystė – svarbi nacionalinės gyvulininkystės šaka. Kiekviena šalis saugo savo genetinius išteklius ir ieško būdų kuo platesniam jų panaudojimui vidaus ir užsienio rinkose. Lietuvos vietinės šurkščiavilnės avys yra unikaliai savo kilme, išvaizda, biologinėmis – ūkinėmis savybėmis ir labiausiai yra prisitaikiusios prie vietos gamtinių sąlygų.

Lietuva yra pasirašiusi 1992 m. birželio mėnesio 5 d. priimtą Biologinės įvairovės konvenciją, tuo įsipareigodama išsaugoti savo genetinius išteklius. Lietuvos senųjų vietinių žemės ūkio gyvulių veislių ir jų genetinių išteklių išsaugojimas kartu yra istorinio ir kultūrinio tautos paveldo išsaugojimas. Kai kurios senosios Lietuvos gyvulių ir paukščių veislės yra jau išnykusios. Kitos, kaip Žemaitukų veislės arkliai, šėmi ir baltnugariai galvijai, vietinės kiaulės, vietinės avys, vištinės žąsys buvo atsidūrusios prie išnykimo ribos.

Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avys saugomos pagal Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimo programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr.3D-920 „Dėl žemės ūkio ministro 2008 m. vasario 6 d. įsakymo Nr. 3d-58 „Dėl Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimo programos patvirtinimo“ pakeitimo“. Programos tikslas – apsaugoti ūkinių gyvūnų nacionalinius genetinius išteklius nuo nykimo, užtikrinti saugomų lietuviškų gyvūnų veislių populiacijų tvarumą.

2008 m. pabaigoje buvo įkurtas Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių apsaugos koordinavimo centras – LSMU Gyvulininkystės instituto padalinys, kuriam teisės aktų nustatyta tvarka suteikta teisė koordinuoti ūkinių gyvūnų nacionalinių genetinių išteklių kaupimą, tyrimą, stebėseną ir išsaugojimą šalies mastu. Lietuvos avių augintojų asociacija (toliau – LAAA) laikosi visų šio centro rekomendacijų.

Lietuvos vietinės šurkščiavilnės avys yra pripažintos saugotinomis tarptautiniu mastu ir yra įtrauktos į Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės duomenų banką bei leidžiamą saugomų Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės katalogą.

Lietuvoje auginamos ir saugomos dvejų nacionalinių veislių avys – Lietuvos vietinės šurkščiavilnės ir Lietuvos juodgalvės. Pagrindinis Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių genofondo saugotojas yra LSMU Gyvulininkystės institutas (toliau – institutas), antra genofondinė banda yra formuojama UAB „Genetiniai ištekliai“.

LAAA (Arimaičių g. 24, Pavartyčių k., Radviliškio r.) įkurta 1994 m. birželio mėn. 20 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2001 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 177 „Dėl asociacijų pripažinimo veislininkystės institucijomis“ LAAA pripažinta veislininkystės institucija ir jai suteikta teisė ruošti ir vykdyti veislininkystės programas, pildyti kilmės knygas ir išrašyti kilmės pažymėjimus.

Šios veisimo programos pagrindinis tikslas yra išsaugoti Lietuvos vietines šiurkščiavilnes avis ir užtikrinti populiacijos tvarumą. Ši veisimo programa skirta Lietuvos vietinių šiurkščiavilnių avių veisėjams, augintojams, savininkams ir kitiems asmenims prisidedantiems prie veislės išsaugojimo. Programa privalo būti peržiūrima bei patvirtinama ne rečiau kaip kas dešimt metų. Veisimo programa vykdoma Lietuvos Respublikos teritorijoje. Už jos vykdymą yra atsakinga LAAA.

II. LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA

Apie Lietuvoje augintas avis tikslesnių žinių randama XI a. dokumentuose. Avys lietuviui buvo ir maistas, ir žaliava aprangai. Iki XVIII a. buvo veisiamos vėlai bręstančios, tačiau nereiklios šiurkščiavilnės avys. Jos buvo kelių tipų. Suvalkijoje augino lenkiškąsias ilgaliesauodeges (jų vilna balta, galva dažniausiai be ragų), o Vilniaus gubernijoje – Pomeranijos ir Šiaurės trumpauodeges avis (jų vilna tamsi, dauguma avinų ir kai kurios avys raguoti). Mišrinant skirtumai tarp avių tipų mažėjo ir buvo gaunami individai su tarpiniais požymiais. Avys svėrė 30-40 kg, vedė po 2-3 ėriukus ir davė po 1-2 kg įvairiaspalvės šiurkščios vilnos. XVIII a. pab. – XIX a. pradž. šiurkščiavilnės avys pradėtos gerinti plonavilniais merinosais, o nuo XIX a. II pusės – ir Dž. Britanijos mėsiniais aviniais. 1912 m. vykusiame Pirmajame Rusijos avininkystės specialistų suvažiavime buvo pasiūlyta Pabaltijo gubernijose vystyti mėsinę vilninę avininkystę. To pasekoje 1949 m. buvo uždrausta kergti avis su šiurkščiavilniais aviniais ir ši veislė atsidūrė ant išnykimo ribos.

1988 m., surengus pirmąją ekspediciją po Lietuvą., sunku buvo rasti grynaveislių vietinių avių. Surasta 30 avių, turinčių vietinių šiurkščiavilnių avių bruožus, deja, jos buvo parduotos vokiečiams. Tik nuo 1995 m. Gyvulininkystės institute pradėta formuoti Lietuvos vietinių šiurkščiavilnių avių banda. 1999 m. ši banda (17 avių) pripažinta veisline.

Avys smulkaus kūno sudėjimo, mažai mėsingos, nekaupia riebalų, nepasižymi dideliu produktyvumu ir greitu brendimu, bet yra atsparios ligoms ir laikymo sąlygoms, nereiklios pašarui.

Šios veislės avių galva tamsios arba šviesios spalvos, neapaugusi vilna, ragus turi apie 85% avinų ir apie 20% avelių. Avims būdinga siaura nosis, plati kakta ir trumpokos ausys. Kūnas apaugęs šiurkščia baltos, pilkos, rusvos ar juodos spalvos vilna. Produktyvumo kryptis – vilninė-mėsinė.

Šios veislės avys pasižymi nesezonine ruja (rujoja ištisus metus ir gali ėriuotis 2 kartus per metus), dideliu vislumu (veda 2-3 ėriukus). Veisliniai avinai ir ėriavedės sveria 43-54 kg, nuo jų prikerpama 2-3 kg šiurkščios vilnos. Pakaitiniai avinukai ir avytės sveria 34–38 kg, prikerpama vilnos 1-2 kg. Prieaugis per parą – 110–160 g. Pirmojo kergimo amžius – 12–15 mėn.

1. pav. Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avinas.

Veisimo tikslas: išsaugoti veislės genofondą. Avis būtina veisti grynuoju veisimu uždaru populiacijų metodu. Šios veislės avis rekomenduojama auginti nacionaliniuose parkuose, kaimo turizmo sodybose ir kitose žmonių lankomose vietose.

III. ŠIURKŠČIAVILNIŲ LIETUVOS VIETINIŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA

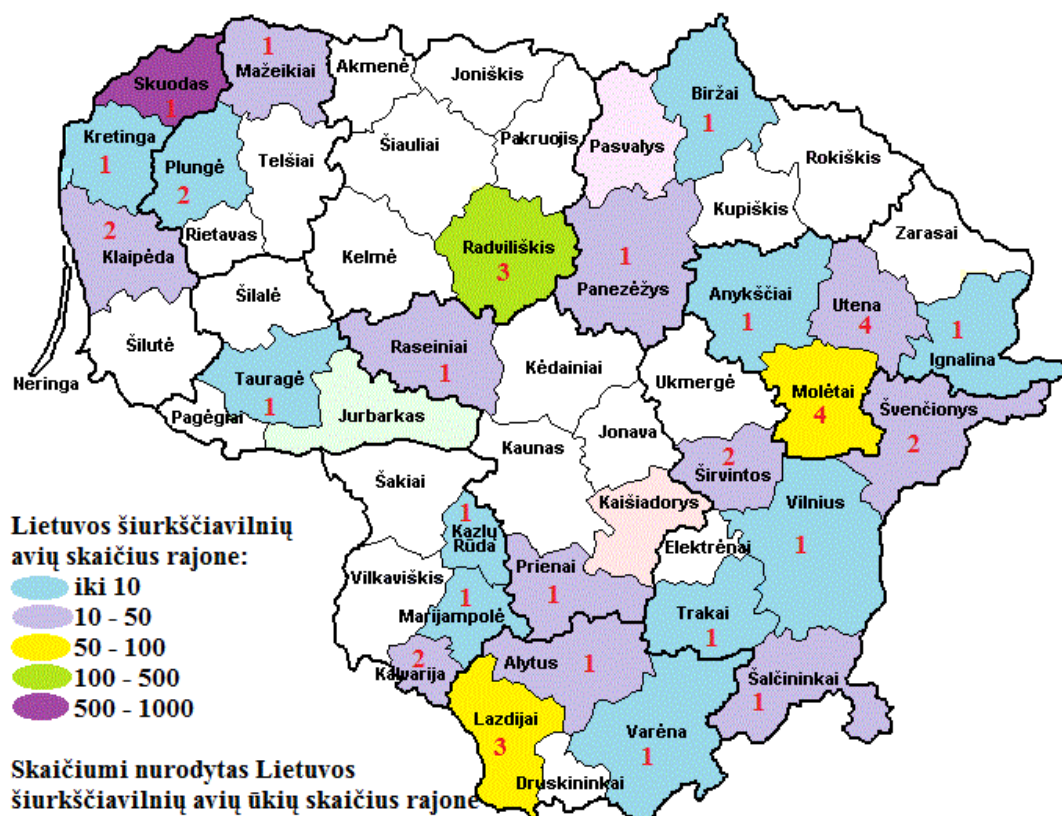
Duomenys apie Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avis kaupiami Valstybės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – ŽŪIKVC) (Vincos Kudirkos g. 18-1, Vilnius) administruojamoje Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės sistemyje. Veislės kodas 21.

LAAA priklauso 42 Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių augintojai, kurių bandose laikoma 976 avys. Grynaveislių avių priskaičiuojama 734, iš jų ėriavedžių 443, veislinių avių 32. Laikytojų sąrašas pateikiamas 4 Priede.

Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avių genofondo saugotojas yra institutas. 1995 m. institute buvo laikomos tik 6 avys. 1999 m. avių skaičius išaugo beveik trigubai – 17 avių, 2000-2002 m. banda padidėjo iki 33 avių, o 2006 m. jau buvo laikoma apie 100 avių. Atsirado šia veisle susidomėjusių ūkininkų, kurie įsigijo iš instituto avių, toliau jas veisė grynuoju veisimu, taip išsaugodami šią unikalią lietuvišką avių veislę. Šiuo metu veisimo programoje dalyvauja ir grynaveisles vietines šurkščiavilnes augina 14 iš 42 šios veislės avis auginančių ūkių.

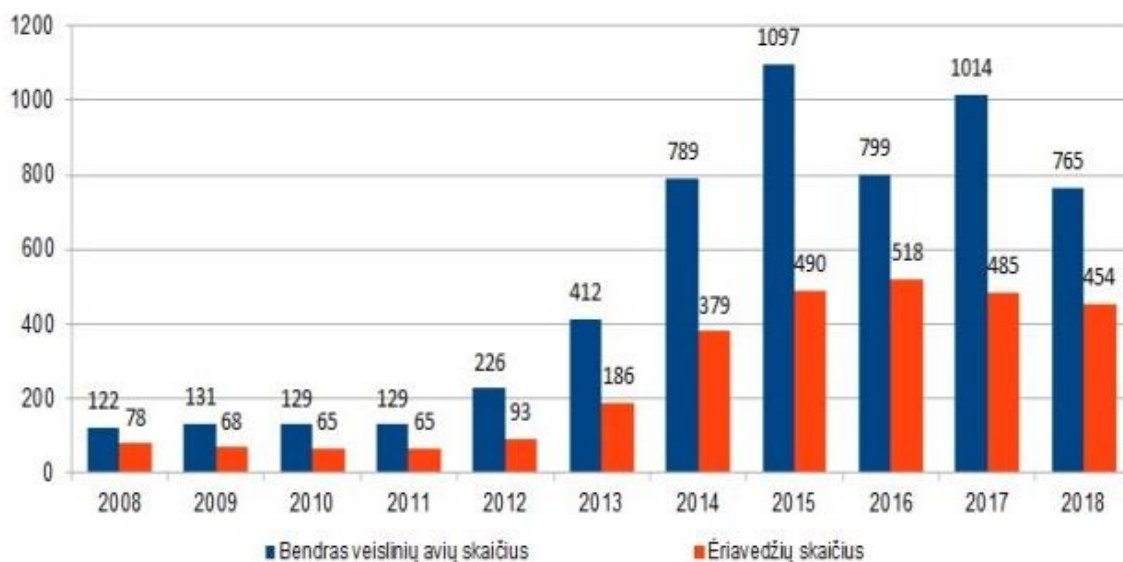
Grynaveislių vietinių šurkščiavilnių Lietuvoje laikoma per mažai ir todėl ši populiacija yra pažeidžiama. Tai parodo efektyvios populiacijos skaičius (N_e), kuris šiuo metu yra 119,4. N_e po truputį auga, bet nepakankamai, todėl vis dar išlieka išnykimo grėsmė.

Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių paplitimas Lietuvoje parodytas 2 pav.

2. pav. Lietuvos vietinių šturkščiavilnių avių paplitimas Lietuvoje.

Veislinių Lietuvos vietinių šturkščiavilnių avių populiacijos pokyčiai pavaizduoti 3 pav.

3. pav. Lietuvos vietinių šturkščiavilnių avių populiacijos pokyčiai.

Iki 2016 m., kaip ir kitų veislių avių, vietinių avių skaičius didėjo, tačiau šiuo metu, sumažėjus veislinių gyvulių paklausai, veislinių ėriavedžių skaičius sumažėjo 12 proc.

Įvertintų Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avių skaičius per paskutinius keturis metus pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Įvertintų Lietuvos vietinių šurkščiavilnių veislės avių skaičius.

Metai	Įvertinta avių		
	viso	t.t. avių	t.t. avinų
2015	18	12	6
2016	16	12	4
2017	54	43	11
2018	19	17	2

Nuo 2016 m. buvo pradėti vertinti avinai pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes. Per tris metus buvo įvertintas 31 avinas, iš jų tik 1 Lietuvos vietinis šurkščiavilnis avinas.

Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys

Kontroliuojamo avino Nr.	Kontroliuojamo avino savininkas	Vertinamų palikuonių skaičius	Amžius dienomis pasiekus 4,5 kg svorį	Priesvoris per parą per kontrolinio penėjimo laikotarpį, g	Sunaudota apykaitos energijos MJ vienam kg prieaugio	Skerdenos išėiga, %	Klubo šlaunies dalies išėiga, %	Minkštųjų dalių išėiga iš klubo šlaunies dalies, %	Ilgiausiojo nugaros raumens plotas, cm ²	Baltymų kiekis mėsoje, %	pH	SM, %	Riebalai, %
LT216664	Eugenija Liobienė	4	252	221	173,30	43,83	23,35	76,71	18,73	21,70	5,78	25,03	2,25

Veislės privalumai:

- Gerai prisitaikysios prie vietos klimatinėjų ir laikymo sąlygų;
- Nereiklios pašarams;
- Atsparios ligoms;
- Ištvėringos;
- Pieningos ir pakankamai vislios.

Lietuvos vietinės šurkščiavilnės avys gali būti naudojamos šiems tikslams:

- Veislei (populiacijos viduje);
- Ekologiniuose ūkiuose;
- Šeimos ūkyje kaip universali avis mėšai ir vilnai;
- Gamtos apsaugos programos įgyvendinimui nacionaliniuose, regioniniuose parkuose;
- Dalyvavimui Nykstančių veislių išsaugojimo programoje;
- Genofondo saugojimui.

IV. AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖS SISTEMOS

Veisimo programoje dalyvaujančios avys registruojamos ir identifikuojamos vadovaujantis 2003 m. gruodžio 17 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 21/2004, nustatančiu avių ir ožkų identifikavimo bei registravimo sistemą ir iš dalies pakeičiančiu reglamentą (EB) Nr. 1782/2003 bei direktyvas 92/102/EEB ir 64/432/EEB (OL 2004 specialusis leidimas, 3 skyrius, 42 tomas, p. 56), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2010 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 506/2010 (OL 2010 L 149, p. 3). Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2012 m. vasario 14 d. įsakymo Nr. 3D-105 redakcija. Avys ženklinamos įprastiniu ausies įsagu ir registruojamos ŽŪIKVC Ūkinių gyvūnų registravimo ir identifikavimo informacinės sistemos centrinėje duomenų bazėje (toliau- ŪGRIS CDB).

Vadovaujantis Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 3D-946 „Dėl Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatų ir Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos duomenų saugos nuostatų patvirtinimo“, yra sukurtas ŽŪIKVC administruojamas Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės posistemis (toliau – GYVIS AVIS), kurio funkcijos – įvesti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti, tvarkyti veislinių avių kilmės, produktyvumo, vertinimo duomenis.

V. LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ

Iki 2003 m. vietinės avys į Kilmės knygas niekada nebuvo įtrauktos. Tik 2003-2004 m. į KK įrašytos 29 Lietuvos vietinės šurkščiaivilnės ėriavedės ir 8 veisliniai avinai, o 2005-2006 m. – dar 23 ėriavedės ir 6 avinai. Iki 2019 m. įrašyta 306 Lietuvos vietinės šurkščiaivilnės avys. Duomenys buvo kaupiami LAAA duomenų bazėje.

Kilmės knygų duomenys bus kaupiami, sisteminami ir saugomi ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Į Lietuvos vietinių šurkščiaivilnių veislės avių kilmės knygą savininkų prašymu bus įrašomos selekcinėje programoje dalyvaujančios Lietuvos vietinės šurkščiaivilnės avys ir jų prieauglis kurių nustatyta tapatybė, suženklinti, registruoti ŽŪIKVC ŪGRIS CDB ir vykdoma produktyvumo kontrolė. Kilmės knygos nuostatai pateikti 1 priede.

Kilmės pažymėjimai suformuojami ir automatiškai registruojami ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Kilmės pažymėjimai ir kiti avių apskaitos dokumentai oficialiai pripažįstami, jeigu jie buvo suformuoti ir išduoti tiesiogiai iš ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

Veisimo programoje dalyvaujančių avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymo aprašas pateikiamas 2 priede. Avių vertinimas atliekamas pagal Avių vertinimo taisyklės, patvirtintas LAAA Tarybos posėdyje 2018 m. rugsėjo mėn. 2 d., protokolo Nr. 4 (toliau – Avių vertinimo taisyklės). Pirminę veislininkystės apskaitą tvarko pats avių laikytojas arba jo įgaliotas atstovas. Visos bandos produktyvumo kontrolę teisės aktų nustatyta tvarka vykdo ŽŪ Ministro įsakymais ir kitais galiojančiais teisės aktais paskirta veislininkystės institucija.

Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes bus atliekamas UAB „Genetiniai ištekliai“ veikiančioje avių kontrolinio penėjimo stotyje. Duomenys kaupiami ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Kiekvienais metais reikėtų patikrinti 1 avino įtaką palikuonių penėjimosi ir mėsiniams savybėms.

Ėriukų kontrolinio penėjimo duomenys suteiks papildomos informacijos apie paties gyvūno ir jo tėvų produktyvias savybes bei jų perdavimą palikuonims. Tyrimų rezultatai padės ūkininkams lengviau apsispręsti dėl avių veislės (o tuo pačiu ir dėl veislinio avino) pasirinkimo savo ūkyje, siekiant gauti kuo daugiau ir kokybiškesnės mėsos mažiausiomis pašarų sąnaudomis. Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes aprašytas 3 priede.

VI. VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI

Programos tikslas – apsaugoti Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių genetinius išteklius nuo nykimo, užtikrinti saugomos veislės populiacijos tvarumą.

Veisimo programos kriterijai:

- kaupti ir tirti Lietuvos vietinių šurkščiavilnių avių genetinius išteklius, racionaliai ir tausiai juos naudoti.
- išlaikyti genofondinių avių bandas, kurių gyvūnai nuolat perduotų pageidaujamas požymius ir norimas savybes kitoms kartoms;

- didinti veislės populiaciją;

Veisimo programos kriterijų rodikliai kurių siekiama:

- Kiekvienais metais įvertinti ne mažiau kaip 100 avių eksterjerą;
- Kontrolinio penėjimo stotyje įvertinti ne mažiau kaip 1 aviną pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes.

Pradėjus formuoti bandą tik iš kelių avių, sunku buvo išvengti giminingo veisimo. Avių bandos formavimo pradžioje 13,33 proc. avių buvo nežinomos kilmės, 46,67 proc. su nepilna kilme, o 40 proc. avių gauta labai artimo giminingo poravimo būdu. Didėjant ėriavedžių ir veislinių avių

skaičiui, mažėja inbrydingo laipsnis. Natūralu, kad grynuoju veisimu uždarytų populiacijų metodu dauginama nedidelė avių banda yra gimininga. Tik būtina stebėti, kad inbrydingas nedidėtų. Giminingas poravimas avims nėra pavojingas, o kartais net reikalingas, norint užtikrinti pageidaujamus požymius, tokius kaip vilnos spalva, ragų forma, galvos dydis.

Siekiant išsaugoti veislės genofondą avis būtina veisti grynuoju veisimu uždarytų populiacijų metodu. Taikant šią veisimo schemą yra 4 avių linijos ir 4 ėriavedžių šeimos. Ši struktūra būtina normaliam veislės egzistavimui.

VII. VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS

Siekiant užtikrinti veisimo programos įgyvendinimo veiksmingumą, tinkamumą, kokybę ir nuoseklumą bus vykdomas veisimo programos vidinis tikrinimas, priežiūra ir stebėjimas. Kontrolės mechanizmas apims ne tik esamą bet ir buvusią veiklą. Bus nagrinėjami ir lyginami pasiekti rezultatai su ankstesnių metų rezultatais, nustatomi ir koreguojami siektini rodikliai atsižvelgiant į rezultatus ir galimybes.

Vidinę veisimo programos vykdymo eigą prižiūrės, koordinuos ir kontrolę atliks LAAA Taryba.

Nustačius, kad nesilaikoma veisimo programos tikslų bus imtasi tinkamų priemonių užtikrinti ir ištaisyti dėl to susidariusią padėtį ir išsiaiškinti, kokių veiksmų reikia imtis, kad tai nebeprisikartotų ateityje, kad selekcinės programos būtų laikomasi..

Iš kilmės knygos avys gali būti išbrauktos paaiškėjus, kad jų kilmės duomenys yra klaidingi, suklastoti ar neatitinka nustatytų reikalavimų.

Jei avių laikytojas kelis kartus pateikia neteisingus duomenis, LAAA turi teisę atsisakyti įrašyti į kilmės knygą tos bandos avis.

Veisimo programos rezultatai kiekvienais metais bus pristatomi, aptariami ir esant būtinybei koreguojami LAAA visuotiniame narių susirinkime ir/ ar tarybos susirinkimuose.

VIII. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Lietuvoje auginamų veislinių avių veisimo programoje 2019 – 2029 metams yra numatytos pagrindinės veislininkystės darbo priemonės, padėsiančios užtikrinti šalyje veislinės avininkystės plėtrą. Tik produktyvaus veislinio avių prieauglio išauginimas gali patenkinti pirkėjus, norinčius steigti avių veislynus ar plėsti turimas bandas.

Šia programa galės vadovautis LAAA, avių augintojai, veislininkystės specialistai bei kitos tarnybos ir institucijos, kurių veikla susijusi su avių ūkio apskaita bei kontrole.

Programos diegimas bus koordinuojamas pagal veislinių avių produktyvumo kitimą. Apibendrinus kasmet gautus rezultatus, programa gali būti koreguojama.

* * *

Lietuvos vietinių šiuurkščiavilnių veislės avių veisimo programa svarstyta ir jos pagrindiniams teiginiams pritarta 2019 m. lapkričio 29 d. LAAA Tarybos posėdžio protokolu Nr. 2019/04.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Šveistienė E. Avininkystė nuo seniausių laikų iki 1990 m. Baisogala. 2010.
2. Zapasnikienė B. Lietuviškos avių veislės. Baisogala 2015.
3. Zapasnikienė B. Mėsinės avys: monografija. Baisogala.2003.
4. <https://gic.lsmuni.lt/lt/gyvunai/avys/lietuvos-vietines-siurksciavilnes-avys>

1. PRIEDAS. KILMĖS KNYGOS NUOSTATAI

1. Kilmės knyga sudaryta iš 2 skyrių: Pagrindinio, Papildomo.
 - 1.1. Pagrindinis skyrius turi A ir B poskyrius.
 - 1.2. Papildomas skyrius neturi savo poskyrių.
2. Pirmą kartą į kilmės knygos skyrius (poskyrius) palikuonys įrašomi atsižvelgiant į tėvų kilmę ir jų įrašymą į tam tikrą kilmės knygos skyrių (poskyrį).
3. Į kilmės knygą bus įrašomi tik tie gyvūnai, kurie atitinka lentelėje nurodytus kriterijus ir turi žinomas dvi kartas (turi būti gyvūnui nurodytas T, TT, TM, M, MT ir MM) ir atitinka kilmės knygos reikalavimus.
4. Gyvūnai, kurių tėvo ir motinos skyrių, poskyrių ir klasių derinys nėra aprašytas, neįrašomi į kilmės knygą.

3 lentelė. Kriterijai įrašymo į KK

Palikuonis įrašomas į		Tėvo informacija			Motinos informacija		
Skyrius	Poskyris	Skyrius	Poskyris	Klasė	Skyrius	Poskyris	Klasė
Pagrindinis	A	Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	B	I arba II
Pagrindinis	B	Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	B	I arba II arba III
Papildomas	-	Pagrindinis	A	I	Papildomas	-	III
		Pagrindinis	B	I arba II	Papildomas	-	III
Papildomas		Papildomas	-		Papildomas	-	
Papildomas		Pagrindinis	A, B		Neįrašyta	-	

5. Atlikus avių individualų įvertinimą, jos gali būti perkeltos į kitą kilmės knygos poskyrį atsižvelgiant atitiktį veislei, vertinimo balą (raumeningumą, eksterjerą, vilną).
6. Į A poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į A poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna turi būti įvertinti avinams ne mažiau kaip I klase, avims ne mažiau II klase.
7. Į B poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į kilmės knygos B poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.
8. Į kilmės knygos papildomą skyrių įrašomos avys, atitinkančios veislės tipą. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas, eksterjeras, vilna turi būti įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.

9. Įrašant į kilmės knygą registruojami šie duomenys: avies savininkas, jo adresas, ūkio kodas, telefono numeris, atvedimo vieta, data, lytis, spalva, individualus numeris, tėvų ir motinų individualūs numeriai, eksterjero vertinimo rodikliai, produktyvumo kontrolės duomenys (atvesto ėriuko svoris, svoris atjunkymo metu, vertinimo metu), avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes rodikliai, kilmės knygos skyriai (poskyriai).

2.PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šis veislinių avių vertinimo procedūrų aprašas skirtas avių vertinimui ir produktyvumo kontrolei vykdyti (toliau - Aprašas).

2. Aprašas skirtas LAAA vadovui, LAAA specialistams – vertintojams (toliau - Vertintojas) bei veisimo programoje dalyvaujančios bandos savininkui ar jo atstovui.

3. Aprašas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymo Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo (su vėlesniais pakeitimais), valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gegužės 16 d. Nr. 223 “Dėl ūkinės paskirties gyvūnų gerovės reikalavimų patvirtinimo“, Avių vertinimo taisyklės, Tarptautinio gyvulių apskaitos komiteto (ICAR) reikalavimais ir kitais veislininkystę reglamentuojančiais teisės aktais.

II. KELIAMI REIKALAVIMAI

4. Pripažinta veislininkystė institucija LAAA organizuoja veislinių avių, ėriavedžių ir veislinių avinų produktyvumo kontrolę ir vertinimus, kuriuos atlieka baigę kursus ir pažymėjimus turintys avių vertinimo specialistai.

5. Avių vertinimas vykdomas vadovaujantis Avių vertinimo taisyklėmis.

6. Avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymui keliami reikalavimai:

6.1. kontroliuojamos ir vertinamos avys turi būti suženklintos;

6.2. turi būti tvarkoma apskaita, vadovaujantis Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklinimo taisyklėmis ir Avių vertinimo taisyklėmis.

7. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų kontroliuojama ir vertinamos avys, teikia prašymą LAAA dėl Sutarties avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo paslaugos (toliau – Sutartis) pasirašymo. Sutarties neatsiejama dalis yra ir Sutarties 1 priedas, kur pateikiamas vertinimo paslaugų užsakymas ir 2 priedas, kuriame nurodomos avių vertinimo paslaugos kainos.

8. Pasirašius Sutartį, vienas egzempliorius atiduodamas bandos savininkui, o kitas lieka LAAA ir saugoma 10 metų LAAA buveinėje.

III. KONTROLĖS ORGANIZAVIMAS

9. Pirmą kartą į bandą atvykęs LAAA darbuotojas užveda ūkyje privalomus vesti apskaitos žurnalus, apmoko bandos savininką, kaip teisingai reikia juos pildyti.

10. Pirminę bandos veislininkystės apskaitą tvarko pats bandos savininkas ar jo įgaliotas asmuo.

11. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose laikomi ėriukai turi būti pasverti tik atvesti (1 paros laikotarpyje), 50 dienų ir 110 dienų amžiaus.

12. Jei atvesto ėriuko svoris yra nežinomas, tuomet užskaitomas veislei būdingas vidutinis atvesto ėriuko svoris, atsižvelgiant į lytį ir gimimo tipą (atvestų ėriukų skaičių). Po vieną atvestiems avinukams užskaitomas 4,5 kg, o avytėms – 4,0 kg svoris. Dvynukams avinukams – po 3,5 kg, o avytėms – po 3,0 kg.

13. Svėrimus atlieka bandos savininkas, duomenis surašo į „Avių kergimo, ėriavimosi ir priauglio augimo apskaitos žurnalą“.

14. Pasibaigus ėriavimuisi, bet ne vėliau kaip einamųjų metų liepos 1 d. „Avių kergimo, ėriavimosi ir priauglio augimo apskaitos žurnalas“ yra pateikiamas LAAA. Gautus duomenis LAAA atsakingas darbuotojas suveda į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

15. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose avys kergiamos tik su I klase įvertintais veislinais aviniais. Kergimo metu avinas turi būti registruotas kergiamų avių bandoje.

IV. VERTINIMO ORGANIZAVIMAS

16. Avys vertinamos, vadovaujantis galiojančiomis Avių vertinimo taisyklėmis.

17. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų įvertinta, teikia prašymą LAAA dėl avių vertinimo.

18. Vertinimas atliekamas per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo.

19. Vertinimas atliekamas pagal LAAA vadovo patvirtintą ir iš anksto su bandos savininku suderintą grafiką.

20. Vertintojas ūkyje apsilanko vieną kartą per metus, esant reikalui ir dažniau. Vertinimas vykdomas, priklausomai nuo kergimo sezono, dažniausiai rudenį, vertinami avies išoriniai požymiai (eksterjeras, raumeningumas, vilna).

21. Avių įvertinimo duomenys, vertinime dalyvaujančių asmenų, surašomi į Avių (avinų) vertinimo aktą.

22. Avių bandos savininkas privalo sudaryti tinkamas sąlygas avių vertinimui: vertinimas gali būti atliekamas lauke, esant tinkamoms oro sąlygoms ir savininkui turint tinkamus aptvarus, kuriuose galima vertinamas avis gerai apžiūrėti, arba vertinimas atliekamas tvarte. Abiem atvejais vertinamos avys fiksuojamos, tačiau taip, kad kūnas nebūtų įsitempęs.

23. Avytės ir avinukai vertinami ne jaunesni, kaip 6 mėn. amžiaus.

24. Suaugusios avys ir avinai vertinami 2 m. amžiaus.

25. Avims vertinamas eksterjeras, raumeningumas ir vilna. Išoriniai požymiai vertinami maždaug 1 mėn. po kirpimo. Vertinamas gyvulys yra pasveriamas. Vertintojas apžiūri vertinamą gyvulį iš visų pusių, vertindamas kūno formas, atskirų kūno dalių išsivystymą, proporcingumą, nugaros tiesumą, laikyseną, kojų pastatymą, išorinius lytinius organus, dantų sąkandį.

26. Palpuojant vertinamas raumenų išsivystymas pečių, nugaros, šlaunų srityje, ėmitimas, tešmens struktūra.

27. Vertinant vilną, ji apžiūrima krūtinės, nugaros, šlaunų, pilvo, srityje. Vertinamas vilnos tankumas, minkštumas, vienodumas plake, spalva, riebalinio prakaito kiekis, plonumas mikronais (jei yra galimybė), pigmentinių plaukelių buvimas, galvos, kojų, pilvo apaugimas, vilnos ilgumas ir svoris:

27.1. Kirpimo metu vilnos ilgumą pamatuoja ir ją pasveria bandos savininkas;

27.2. Svėrimo rezultatus surašo į “Avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalą” ir pateikia LAAA.

28. Po vertinimo visi duomenys iš Avių (avinų) vertinimo aktų yra suvedami į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

29. Bandos savininkas kiekvieną mėnesį privalo pildyti apskaitos formas, nurodant gyvulių įvykių pokyčius per mėnesį.

30. Pildomos apskaitos formos:

30.1. avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalas;

30.2. avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalas.

V. SUTARTIES NUTRAUKIMAS

31. Bet kuri iš Šalių turi teisę vienašališkai nutraukti Sutartį savo iniciatyva, apie tai raštu, siunčiamu registruotu laišku ar elektroniniu paštu ne vėliau kaip prieš 30 (trisdešimt) kalendorinių dienų informuodama kitą Šalį. Bandos savininkas turi teisę šiuo pagrindu nutraukti Sutartį tik tada, kai yra visiškai atsiskaitęs su LAAA už visas suteiktas Paslaugas, sumokėjęs delspinigius, jei dėl vėluojančių atsiskaitymų už Paslaugas, tokių buvo apskaičiuota.

3.PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMAS PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINES SAVYBES

1. Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes vykdomas vadovaujantis Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes taisyklėmis, patvirtintomis 2021 m. rugsėjo 30 d. LAAA Tarybos posėdžio protokolu Nr. 2021/03 (toliau - Taisyklės), kurios nustato mėsinų avių kergimui naudojamų veislinių avinų patikrinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes tvarką.

2. Taisyklės parengtos vadovaujantis 1990 m. gegužės 10 d. Komisijos Sprendimu Nr. 90/256/EEB, nustatančiu grynaveislių avių ir ožkų produktyvumo kontrolės bei jų genetinės vertės nustatymo metodus.

3. Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes procese dalyvauja:

3.1. avių augintojas, kuris yra atsakingas už pirminių duomenų surašymą ir pateikimą kitiems proceso dalyviams;

3.2. UAB „Genetiniai ištekliai“ avių kontrolinio penėjimo stotis (toliau – Stotis), kurioje atliekamas kontrolinis avinų palikuonių (avinukų) (toliau – avinukų) auginimas, penėjimas ir skerdimas;

3.3. Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Gyvulininkystės selekcijos, veislinės vertės nustatymo ir sklaidos centras (toliau – Centras), kuris yra atsakingas už avinukų DNR tyrimus, ultragarsinį skenavimą, skerdenų ir mėsos kokybės vertinimą, tyrimų metu gautų duomenų apdorojimą ir duomenų pateikimą ŽŪIKVC;

3.4. ŽŪIKVC, kurio administruojamoje GYVIS AVIS kaupiami vertinamų avinukų kontrolinio penėjimo ir skerdimo duomenys;

3.5. LAAA atsižvelgdama į avių laikytojų prašymus, tvirtina avinų, vertinamų pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes, sąrašą.

4. Avinai įvertinami palyginant jų palikuonių penėjimosi ir mėsinų savybių vertinimo rezultatus su tos pačios veislės palikuonių, gautų iš skirtingų avinų, produktyvumu, o gauti duomenys naudojami įgyvendinant avių selekcines (gerinimo) programas.

**4.PRIEDAS. LIETUVOS VIETINIŲ ŠIURKŠČIAVILNIŲ AVIŲ VEISLĖS
LAIKYTOJAI IR AVIŲ SKAIČIUS**

Eil. Nr.	Savivaldybė	Vardas pavardė / pavadinimas	Lytis		Iš viso
			Ėriavedės	Veisliniai avinai	
1	Biržų r. sav.	KRISTINA MILIŠIŪNIENĖ	3	1	7
2	Kazlų Rūdos sav.	AUGUSTINA MIELDAŽIENĖ	0	1	11
3	Kelmės r. sav.	MONIKA KASČIUKAITIENĖ	8	1	25
4	Lazdijų r. sav.	RAMŪNAS VALIOKAS	6	1	18
5	Mažeikių r. sav.	ALVYDAS ZUBAVIČIUS	10	1	17
6	Molėtų r. sav.	RAMUNĖ LIOBYTĖ	6	1	10
7	Panevėžio m. sav.	ROMUALDAS VAITONIS	10	0	25
8	Panevėžio r. sav.	ALFONSAS URBONAS	20	1	43
9	Prienų r. sav.	NERIJUS KISIELIUS	17	1	26
10	Radviliškio r. sav.	LIETUVOS SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETAS	53	11	177
11	Radviliškio r. sav.	UAB 'GENETINIAI IŠTEKLIAI'	24	1	72
12	Skuodo r. sav.	GINTAUTAS ODINAS	273	10	283
13	Utenos r. sav.	EVENTAS SMOLIANSKIS	6	1	10
14	Varėnos r. sav.	ALGIRDAS ČIURINSKAS	7	1	10
		Viso:	443	32	734

*Pastaba. Laikytojų bei avių skaičius veisimo programos metu gali kisti.